

Kolmekymmentä!¹

ERKKI BERNDTSON

“Valtio-oppineiden korporaatiohengen lietsannon institutionaalinen päätapahtuma ovat jokatammikuiset politiikan tutkimuksen päivät. Niille me alan ammattilaiset kokoonnumme tapaamaan toisiamme, kuuntelemaan virantäyttöjuoruja, pyytämään tuntuilta uusimpia julkaisuja jne. Mutta onko näillä päivillä mitään tieteellistä ja sivistävää, osallistujille intellektuaalisia virikkeitä antavaa merkitystä?”

Näin arvioi ja kysyi vuonna 1981 politiikan tutkimuksen päivien merkitystä tuleva akateemiaprofessori Kari Palonen (*Politiikan tutkimus & Yhteiskunta* 1/1981, 13) selvästi epäillen myöntävää vastausta kysymykseensä. Palonen ei kuitenkaan halunnut lopettaa päiviä, ainoastaan uudistaa niiden sisältöä ja muotoja.

¹Tämä on Jyväskylässä 8.-9.1.1998 pidettyjen XXX politiikan tutkimuksen päivien avauspuheenvuoro. Puheenvuoro on jätetty alkuperäiseen muotoonsa, enkä ole lähtenyt tekemään siihen tyylillisiä tai asiallisia muutoksia, vaikka ne ehkä alustuksen kirjallisessa muodossa olisivat olleet paikallaan. Ainoat lisäykset ovat kolme alaviitettä. Tässä mielessä kirjoitusta voidaan pitää yhdistyksen toimintaan liittyvänä “autenttisena” dokumenttina. Puheenvuoron asi tiedot ja tulkinnat perustuvat yhdistyksen vuosikertomuksiin ja toimintasuunnitelmiin, ilmoituksiin politiikan tutkimuksen päivistä sekä niiden lopullisiin ohjelmiin ja POLITIIKKA-lehdessä sekä Poliitiikan tutkimus & Yhteiskunta-tiedotuslehdessä ilmestyneisiin päiviä arvioiviin kirjoituksiin. Lisäksi mukana on myös pitkän ajan osallistuvaa havainnointia, sillä olen ollut päivillä itse mukana 25 kertaa, ensimmäistä kertaa Helsingissä vuonna 1968.

Siinä mielessä hän oli aito kriitikko, eroten niistä päivien arvostelijoista, jotka ovat ehdottaneet päivien harventamista tai jopa suoranaista lopettamista. Erilaista kritiikkiä onkin vuosien varrella kohdistettu päiviin hyvin monelta taholta. Joka vuosi päivät on kuitenkin pidetty, tänään jo kolmannenkymmenennen kerran. Kriitikot vaihtuvat, mutta päivät jatkuvat.

Ensimmäiset päivät järjestettiin joulukuussa vuonna 1968, mutta tällöin yhdistys ei mitenkään ollut vakuuttunut niiden pysyvyydestä. Kuten yhdistyksen vuosikertomuksessa todettiin:

“Valtio-opin tutkimuksesta käytävän keskustelun aktivoimiseksi yhdistys järjesti joulukuun 13 ja 14 päivänä valtio-opin neuvottelupäivät Sosiaalitieteitten talossa Helsingissä. Päivillä pidettiin yhdeksän alustusta. Ulkomaisena esitelmöitsijänä oli apul. professori Olof Ruin Ruotsista. Neuvottelupäiville osallistui 41 alan tutkijaa ja opiskelijaa. Tästä kokeiluluonteisesta tilaisuudesta on tarkempi selostus POLITIIKASSA 1-2/1969”.

Kokemukset olivat kuitenkin myönteiset ja samoissa merkeissä päätettiin järjestää myös toiset neuvottelupäivät. Nekin Helsingissä. Aika oli kuitenkin siirretty tammikuuhun 1970. Paikalla oli jälleen noin 50 osanottajaa. Jos ensimmäiset päivät olivat käsitelleet enemmän valtio-opin asemaa ja merkitystä akateemisena oppiaineena, toiset päivät kes-

kittyivät valtio-opin suhteisiin muihin tieteen-aloihin.

Päivät olivat alussa viralliselta nimeltään valtio-opin neuvottelupäivät. Valtio-oppi vaihtui kuitenkin suhteellisen pian politiikan tutkimukseksi ja neuvottelupäivätkin lyhennettiin usein jo 1970-luvulla pelkiksi päiviksi. Neuvottelupäivät käsitteenä säilyi kuitenkin yhdistyksen vuosikertomuksessa aina vuoteen 1985, jonka jälkeen on puhuttu ainoastaan politiikan tutkimuksen päivistä.

Ajallisesti tammikuusta tuli pian pysyvä päivien ajankohta, vaikkakin traditiota yritettiin muuttaa muutaman kerran 1980-luvun loppupuolella. Tällöin haluttiin yhdistää päivät ja yhdistyksen vuosikokous. Yhdistyksen säännöt määräävät vuosikokouksen pidettäväksi joko maalisi- tai huhtikuussa ja järjestämällä päivät samaan aikaan toivottiin yhdistyksen jäsenten osallistuvan vuosikokoukseen sankemmalla joukolla. Tulos oli kuitenkin päinvastainen. Vuosikokous oli sijoitettu päivien päätteeksi, jolloin jokaisella oli jo kiire kotiin nukkumaan tai junaan jatkamaan intensiivisiä keskusteluja kollegoiden kanssa ravintolavaunussa. Kun itse elävä elämä osoitti tavoitellun tuloksen toteutumattomaksi, päätettiin päivät palauttaa tammikuulle.

Yhdistys omaksui myös varsin nopeasti käytännön, jonka mukaan päivien pitopaikka kiertyi neljän yliopistopaikkakunnan kesken, joissa politiikan tutkimusta maassamme harjoitetaan. Kolmannet päivät pidettiinkin Turussa, neljännet Tampereella ja viidennet Jyväskylässä vuonna 1973. Tähän mennessä päivät on järjestetty Helsingissä 8 kertaa, Turussa ja Tampereella 7 kertaa ja nyt pidettävät päivät ovat kuudennet Jyväskylässä. Kaksi kertaa on päivät järjestetty myös laivaristeilynä Helsingistä Tukholmaan, vuonna 1978 kun juhlittiin kymmenensii päivää ja vuonna 1993 kun haluttiin juhlistaa päivien neljännesvuosisataista taivalta.

Päivien sisällöllinen ohjelma on muodostunut lähinnä kolmen instituution toiminnan tuloksena, yhdistyksen johtokunnan, paikallisen järjestelykomitean sekä ulkopuolisen tiedeyhteisön. Alussa yhdistyksen johtokunta suunnitteli päivät suhteellisen tarkkaan itse, mutta 1980-luvun alusta lähtien paikallisten järjestelykomiteoiden rooli on ollut merkittävä. Sen

sijaan politiikan tutkijoiden yhteisöstä tulleet spontaanit ehdotukset työryhmiiksi ovat olleet vähäisiä. Toisaalta nämä ehdotukset on yleensä hyväksytty.

Päivien sieluna ovat olleet työryhmät. Tähän mennessä työryhmiä on ollut yhteensä 177 ja vetäjinä on toiminut 111 henkilöä². Jo tämä osoittaa, että päivien merkitystä suomalaisessa politiikan tutkimuksessa ei ole syytä vähätellä.

Monet ovat tehneet huomaamattoman ja mittavan työn päivien onnistumiseksi. Yhdistyksen puolesta haluankin nyt kiittää kaikkia työryhmien vetäjiä työstä, joka on ollut tärkeää, mutta usein vähän kiitosta saavaa. Eniten työryhmiä päiville on tähän mennessä organisoinut Dag Anckar, yhdeksän kertaa.

Työryhmien perusteella ei sinänsä voi tehdä kovin syvällisiä johtopäätöksiä suomalaisesta politiikan tutkimuksesta. Kautta aikojen poliittisten liikkeiden ja organisaatioiden sekä toisaalta poliittisten instituutioiden tutkimus ovat säilyttäneet paikkansa päivien ohjelmassa. Niiden rinnalla on säännöllisesti toiminut aatehistoriaa ja/tai poliittista filosofiaa käsitteleviä ryhmiä. Neljäntenä suurena ryhmäkokonaisuutena ovat kansainvälisen politiikan ryhmät.

Näiden vakiintuneiden ja suurten teemojen toistuminen osoittaa toisaalta, että suomalaisia politiikan tutkijoita on vähän, toisaalta, että monet meistä olemme edelleen eräänlaisia yleistutkijoita. Mielenkiintoista olisi kuitenkin pohtia eräiden teemojen vaihteluita tai puutteita. Aika ei valitettavasti anna mahdollisuutta tähän, mutta mainitsen kaksi seikkaa, jotka ehdottomasti vaatisivat enemmän huomiota.

Ensinnäkin, työryhmien aiheissa on selviä ajallisia vaihteluita. On kuvaavaa, että politiikan ja kulttuurin välisiä yhteyksiä käsiteltiin

² Luvut on ymmärrettävä viitteellisinä. Tarkkoja lukuja on suhteellisen mahdoton antaa. Päivien ohjelmassa ilmoitetuista työryhmistä on usein jäänyt toteutumatta jokin, monta kertaa työryhmiä on yhdistelty päivillä jne. Olen yrittänyt ottaa kaikki muutokset huomioon vertaamalla ohjelmia vuosikertomuksiin, mutta omien arkistojeni ja päiviä koskevien muistikuvieni perusteella vuosikertomuksissakin on joitakin selviä virheitä. Lukujen pitäisi olla kuitenkin suhteellisen lähellä oikeita.

säännöllisesti läpi koko 1980-luvun, mutta 1990-luvulla enää harvoin. Toinen mielenkiintoinen piirre on, että vertaileva politiikan tutkimus on noussut päivien ohjelmaan vasta 1990-luvulla.

Toiseksi, on teemoja, joita on niiden tärkeyteen nähden käsitelty harvinaisen vähän päivillä, esimerkiksi naistutkimus sekä politiikan ja talouden väliset suhteet. Naistutkijoilla on ollut oma ryhmänsä ainoastaan seitsemällä päivillä ja politiikan ja talouden välisiä suhteita on laajemmin käsitelty ainoastaan kuusi kertaa. Viimeksi vuonna 1993, jolloin toimi työryhmä ”Syövätkö markkinat politiikan?” Ilmeisesti ovat syöneet koska sen jälkeen politiikan tutkijat ovat enenevässä määrin siirtyneet tutkimaan symbolista todellisuutta tai pintapolitiikkaa. Ehkä tämä on esimerkki niistä kahdesta yleisestä reaktiosta talouden globalisaatioon, joita Hans-Peter Martin ja Harald Schumann niin hyvin kuvaavat kirjassaan *Die Globalisierungsfalle* (Rowohlt Verlag GmbH, Reinebek bei Hamburg, 1996). Tämä on kuitenkin sikäli huolestuttavaa, että tulevaisuutemme tulee paljolti ratkaisemaan mahdollisuutemme elvyttää yhteiskunnan demokraattinen ohjaus.

Päivien ohjelmaan on aina liittynyt paljon ainutkertaisuutta ja päivien kehitystä ei ole mahdollista selittää yksioikoisesti.

Sattumat ovat monelta osalta muokanneet päivien sisältöä ja niiden aloittaminenkin vuonna 1968 johtui siitä yksinkertaisesta syystä, että vuoden lopulla yhdistyksen johtokunta havaitsi yhdistyksen tilillä olevan rahaa, joka oli syytä käyttää pois.

Vaikka olisi houkuttelevaa selittää päivien historiaa tieteenalan intellektuaalisella kehityksellä, tilanne on ollut paljon monimuotoisempi. Päivien historian systemaattinen analyysi vaatisikin suomalaisen politiikan tutkimuksen institutionaalisen kehityksen, sisäisten valtasuhteiden ja kansainvälisten kytkentöjen analyysia. Institutionaalista kehitystä ei myöskään voi erottaa koko suomalaisen tiedejärjestelmän kehityksestä.

Suomalaiselle politiikan tutkimukselle on olennaista, että tutkijoita on vähän, jolloin voimakkaat persoonallisuudet ovat olennaisesti vaikuttaneet tieteenalan luonteeseen. Toisaalta virkarakenne alkaa olla hyvin vinoutunut. Vir-

kosten määrä kasvoi voimakkaasti kymmenvuotiskautena 1965-74, mutta sen jälkeen kasvu on ollut vähäistä. Kuitenkin tutkijakunta on laajentunut ja nuorentunut, koska 1980-luvulta lähtien tutkimusprojekteissa on avautunut tutkijapaikkoja, samalla kun erilaisia apurahoja tutkimustyöhön on ollut enemmän saatavilla. Tämä on kuitenkin tuonut mukanaan uusia paineita, koska virkarakenteesta johtuen etenemismahdollisuudet tutkijauralla ovat valtiopissa olleet hyvin vähäiset. Institutionaalisen kasvun mukana seurannut tutkimusalojen, metodologioiden ja teoreettisten perspektiivien kirjo onkin johtanut enemmän konflikteihin kuin hedelmälliseen yhteistyöhön tutkimussuuntausten välillä.

Tilannetta voidaan kuvata päivien historian kautta, jolloin eräänlaisen murrosvaiheen muodostaa selvästi 1980-luvun puoliväli. Kahdet ensimmäiset päivät olivat pienimuotoisia intiimejä tilaisuuksia, joissa oli ainoastaan yleisesitelmää. Kolmansilla päivillä omaksuttiin jo kuitenkin työryhmäkäytäntö. Yleistilaisuuksien lisäksi oli mahdollisuus osallistua kolmen työryhmän työskentelyyn. Näitä olivat ”Populismi poliittisena liikkeenä”, ”Rooli-analyysi kansanedustuslaitosten tutkimuksessa” sekä ”Rakenteellinen analyysi kansainvälisen politiikan tutkimuksessa”.

1970-luvulla päivistä muodostuikin suhteellisen vakaa instituutio, joka lepäsi vuonna 1965-74 syntyneen virkarakenteen ja valtiopinin sisäisen kolmijaon, yleinen linja, hallinto-oppi ja kansainvälinen politiikka, varaan. Useimmilla 1970-luvun päivillä työryhmät oli rakennettu pelkästään tämän kolmijaon varaan. Ensimmäinen särö kolmijakoon tuli kun vuoden 1977 päiville perustettiin neljäntenä ryhmänä aatehistorian ja valtioteorian ryhmä.

1970-luvulla tieteenala oli pienistä poliittisista ristiriidoista huolimatta vielä selvästi yhteisö. Itsellänikin on kaikista mieluisimmat muistot politiikan tutkimuksen päivistä näiltä pysähtyneisyyden ajan vuosilta. Ehkä se kuitenkin liittyy vain nuoruuteen.

1970-luku loi kuitenkin pohjaa syvällisemmille kysymyksenasetteluille, samalla kun suomalainen politiikan tutkimus alkoi kansainvälistyä. Muutokset näkyivät 1980-luvun alun päivissä, joissa työryhmien määrä kasvoi ja niiden aiheet eriytyivät. Yhdistys alkoi tuoda

päiville myös ulkomaisia esitelmöitsijöitä, jotka herättivät yleistä kiinnostusta: Anthony Giddens vuonna 1981, Juliet Mitchell vuonna 1983, seuraavina vuosina Claus Offe ja Quentin Skinner.

1980-luvun puolivälissä yhteisö kuitenkin hajosi. 1970-luvun poliittiset ristiriidat eivät sitä hajottaneet, vaan 1980-luvun uusi kilpailutilanne. Kuvaavaa oli, että kun päivät järjestettiin vuonna 1985 Jyväskylässä, järjestelykomitea ilmoitti pitäneensä suunnittelun lähtökohtana yritystä tehdä jotain tälle jäykistyneelle instituutiolle lisäämällä ryhmien lukumäärää, pienentämällä niiden kokoa sekä muuttamalla aiheita suppeammiksi ja erikoistuneemmiksi. Taka-ajatuksena ilmoitettiin olevan houkutella paperinesittäjiksi nuoria tutkijoita, opiskelijoita ja naapuritieteiden edustajia ja tätä kautta vähentää ryhmien autoritaarisuutta. Päivien ohjelmassa olikin sellaisia ryhmiä kuin ”Politiikan symbolit ja poliittinen sanasto”, ”Vaihtoehtoisen politiikan konfliktit Saksassa vuosisadan vaihteesta nykypäivään”, ”Poststrukturalistit politiikan tutkimuksen kannalta” ja ”Asevelvollisuus kontrollijärjestelmänä”.

Päivillä toimi myös kuitenkin yksi perinteellisempi ryhmä, ”Poliittiset instituutiot ja poliittinen osallistuminen”. Kun yhdistyksen tiedotuslehti pyysi päivien työryhmien vetäjiä kertomaan työryhmänsä taustasta ja perustamisesta, kyseisen ryhmän organisoivat Pertti Timonen kirjoitti (*Politiikan tutkimus & yhteiskunta* 22/1985, 32):

”Työryhmä oli mitä ilmeisemmin perustettu ”vanhoja pieruja” varten, kaatoryhmäksi, johon tieteen kärryiltä pudonneet valtioppineet voisivat raahautua”.

Vuoden 1985 jälkeen suomalaista politiikan tutkimusta onkin leimannut jako kahtia. Tätä jakoa voitaisiin ehkä parhaiten kuvata vanhalla amerikkalaisella sananlaskulla ”Thinkers don’t count and counters don’t think”.

Sinänsä tieteelliset ristiriidat voivat olla hedelmällisiä, mutta suomalaisen valtio-opin kohdalla näin ei ole ollut. 1980-luvun puolivälin murroksen jälkeen päivien luonne on entistä selvemmin vaihdellut sen paikkakunnan mukaan, jossa päivät on pidetty. Esimerkiksi Tampereen päivillä 1988 oli vain viisi profes-

sorien vetämää työryhmää ja vuonna 1991 Turussa palattiin 1970-luvun kolmeen linjakohdattaiseen perustyöryhmään, täydennettynä tosin neljännellä ryhmällä, ”Naiset ja politiikka”. Päivien koulukuntamaisuudesta johtuen monet ovatkin tietoisesti boikotoineet päiville osallistumista, paikkakunnasta riippuen aina eri henkilöt. Seurauksena on muun muassa ollut, että päivien osanottajamäärä ei ole lähtenyt samanlaiseen kasvuun kuin mitä on tapahtunut eräillä muilla yhteiskuntatieteellisillä aloilla. Vuodesta toiseen päivien osanottajamäärä on liikkunut sadan ja kahdensadan välillä³.

Jotain positiivista on kuitenkin ehkä tapahtumassa. Varsinkin vuodesta 1993 lähtien päivät ovat moniarvoistuneet ja uutta suvaitsevaisuutta on ilmassa. Ehkä tämä on pakotettu reaktio kiristyneeseen taloudelliseen tilanteeseen, ehkä syynä on nuorempien tutkijoiden suurempi henkinen liikkumavara tai ehkä politiikan tutkimuksen päivätkin ovat alkaneet muodostua tärkeäksi meritoitumiskentäksi kiristyneessä tieteellisessä kilpailussa. En tiedä syytä, mutta toivon, että tämä positiivinen kehitys tulee jatkumaan.

Itse pidän päiviä välttämättömänä institutiona, jonka tehtävänä on tuoda suomalaiset politiikan tutkijat yhteen, ei erikoistuneissa pienryhmissä, vaan ryhmissä, joissa erilaiset tutkijat voivat asettaa näkemyksensä vastakkain toistensa kanssa. Poliitiikan tutkimuksen päivien osalta yhdistyksen onkin syytä tulevaisuudessa ottaa aktiivisempi ote päivien ohjelmasuunnitteluun.

Yhteistyö politiikan tutkijoiden kesken on oleellista näinä aikoina, jolloin uhkaamme jäädä muiden tieteenalojen jalkoihin osittain omissa keskinäisten ristiriitojemme vuoksi. Yhdistyksen tehtävä on toimia ennen kaikkea suomalaisen valtio-opillisen yhteisön yhdistäjänä ja kehittäjänä. Aikana, jolloin kiinnostus politiikkaan on vähentynyt, samalla kun siitä on tullut entistä tärkeämpää, on politiikan tutkijoiden tehtävä osoittaa, että politiikka ON mielenkiintoista.

³ Joskus on jääty jopa alle sadan. Näillä Jyväskylän päivilläkin oli ainoastaan noin 60 osanottajaa.